

Bog u običnosti i dijalogu

Stjepan Kušar, Obične stvari i slobodni Bog, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2015, 183 str.

Marijana Jakovljević
majakovljevic@gmail.com

Nova knjiga ponajboljega hrvatskoga katoličkoga teologa prof. dr. sc. Stjepana Kušara *Obične stvari i slobodni Bog* u izdanju Kršćanske sadašnjosti, sadrži u prvome dijelu šesnaest eseja, a u drugome dvije studije o prof. dr. sc. Vjekoslavu Bajsiću (1924. – 1994.), kome Kušar posvećuje cijelu knjigu, što navodi u *Predgovoru*. Ističe odmah i ono što je Bajsiću bilo najvažnije – dijalog, a eseje, oglede, naziva razmišljanjima, od kojih su poneki već objavljeni, a poneki nisu. U njima želi upozoriti na važnost običnih stvari u čovjekovoj svagdašnjici, koje autor uzima ozbiljno, a njihova je tajna u tome što pokazuju onkraj sebe prema slobodnome Bogu. Traganje za Bogom i ljubav prema Bogu već su naznačeni u poduljem motu knjige, u kojem su stihovi iz psalama i ulomak iz djelca *De beatitudine II*. Kako Kušar kaže u *Predgovoru*, nakana mu nije u dokazivanju nego u pokazivanju, a provjeru prepušta čovjeku, čitatelju, tako što će gledati i ići pokazanim stazama.

Eseji su uglavnom kratki, osim nekoliko duljih. Može ih se čitati pojedinačno, poput meditacije i poticaja za duboka promišljanja, redosljedom koji se želi, premda se u njihovu slijedu u knjizi ipak nazire unutarnji smisao koji vodi čitatelja jasnijem i boljem shvaćanju slobodnoga Boga i cjelini iznesenoga. Pisani su vrlo jasnim i zanimljivim stilom, često govornim, te s dozom humora i topline, baš poput »običnih stvari«, najčešće poentirani završnom rečenicom. Time su dostupni širem čitateljstvu, i time više i lakše omogućuju shvaćanje i prihvaćanje važnosti i ozbiljnosti.

Svi su Kušarovi tekstovi prožeti referencama na evanđelja s točnim biblijskim nuputcima i Isusom Kristom kao mudroču i središtem, na čiji značaj upućuju i pozivaju čitatelje. Time su uistinu obasjani svjetlom evanđelja kroz čiju prizmu autor gleda na čovjeka i svijet, stvorenje i stvarnost, drugoga i zajedništvo. U esejima ima sustavnih, posve jasnih i potkrijepljenih tumačenja o temi. Upravo jednostavnost, lakoća, toplina, iskrenost, spontanost, komuni-

kativnost, »običnost« Kušarova jezičnoga izričaja potvrđuju veličinu njegove dostupnosti, znanja, erudicije i blizine čovjeku, jer su pravi veliki ljudi uistinu jednostavni.

Raspon tema kojima se dr. Stjepan Kušar bavi doista je velik i bogat. Katkad polazi od običnih, svagdanjih čovjekovih životnih situacija, katkad od ozbiljnih teoloških i crkvenih tema. U običnome otkriva neobično. No kao iskusan intelektualac, erudit i kršćanski mislilac sve oživotvoruje dajući evanđeoske temelje i okvire, objašnjava kriterij kršćanskoga identiteta, oblikuje čovjekovu čovječnost po mjeri evanđelja – biti čovjekom po Božjoj mjeri, ukazuje na mnogo toga zaboravljenoga što je ostalo još samo »na papiru« (14), zalaže se za autentično i vjerodostojno življenje kršćanstva, tumači navještaj spasenja. Jer, kako piše Kušar, »evanđelje ima nepotrošivu budućnost« (str. 76). I naravno, u svemu traži i pronalazi Boga.

Navedimo naslove eseja: *Prava i kriva vjera; Kako tko (ne)vjeruje; Ponuda bez potražnje; »Bog bogova!«; Uskrsnuće tijela; Dosadan Bog; Đavolji interes; Božica Fortuna; Moćna riječ nemoći; Nevolje s drugim; Bog nije faraon; Obične stvari; Obrisi kršćanskoga čovjeka; Govor o mucu Sina Božjega; Postmodernik i slobodni Bog; »O jeziku, rode...« – crkvenom, dakako.*

Stjepan Kušar bavi se i vrlo važnom temom prave i krive vjere, te kako tko vjeruje ili ne vjeruje. Razlog tomu može biti da je netko krivo razumio, a za to navodi i biblijske primjere, te ističe važnost sinteze pravoga bogoštovlja i traženje mudrosti i podsjeća da je prema teologiji vjera milost, dar Božji.

Zanimljiva su Kušarova promišljanja o Bogu koji je dosadan medijima, te o čestim izokrenutim mišljenjima o Božjoj veličini koja ga pretvara u Boga despota i faraona, što on nije; te o moćnom i korisnom Bogu, za kakva ga većina ljudi drži. Kušar jasno i pregledno razlaže ispravna stajališta spram Boga, navodeći i da on razbija začaran krug mržnje i nasilja te nasilja i protunasilja, dovodeći postupno do objašnjenja i shvaćanja slobodnoga Boga. Naglašava i kako je »poziv Kristovoga vjernika danas u tome da u ovom svijetu zaštititi Boga od iskrivljavanja njegova lika« (40-41).

Čovjekov odnos spram Boga Stjepan Kušar objašnjava i putem »velikih i malih priča« koje povezuje s povijesnim društvenim razdobljima. Svaka »velika priča« imala je svoj specifičan stav. Ali današnje je vrijeme, kaže Kušar, sastavljeno od »malih priča«, postmodernog vremena s »postmodernikom« u njemu, u kojem se na sve može i obrnuto gledati. A što znači da netko ima svoj stav i da ostaje pri njemu, poučno Kušar tumači na primjeru dr. Martina Luthera. Glede Boga, navodi Kušar, on je »slobodan u samome sebi i prema samome sebi« (122), »nije ni nuždan ni koristan, on je više od svega toga – on je slobodan« (121). Iz te slobode Bog djeluje, stvara, ne boji se druge slobode. Bog je čovjeka za slobodu oslobodio. A koga je Bog »oslobodio, taj nema potrebe za kompenzacijama« (13). Kušar ističe i paradoks: »Slobodni Bog je nuždan i koristan po svojoj mjeri – za nas« (131), jer nam se takvim pokazao u Isusu. »Slobodni Bog

hoće slobodan odgovor slobodnog čovjeka – sve drugo je ispod razine i Boga i čovjeka« (131), zaključuje Kušar taj svoj ogled.

Osim Božje riječi koja se provlači kroz sve Kušarove tekstove, on uzima i pojedine čovjekove riječi i izraze, često poštapalice iz životnih situacija, te ih s humorom analizira i stavlja u teološko-duhovni kontekst. To radi s izrazima zadovoljstva »Bog bogova!« i »K'o Bog!«, rudarskim »Sretno!« gdje predlaže kršćansku riječ blagoslov kao prevedenicu za sreću; ali i sa psovkom – »moćnom riječju nemoći«.

Sve to ukazuje kako su Stjepanu Kušaru iznimno važni jezik i komunikacija, a nadasve crkveni jezik, i to onaj kojim se služe službenici Crkve u propovijedima, nagovorima, predavanjima... Tome posvećuje cijeli esej »*O jeziku, rode...«* – *crkvenom, dakako*. Iznosi primjere neprikladnih diskursa koje potkrepljuje trima slikama: 1. Crkve kao tvrđava pod opsadom kada se osjeća ugroženom; 2. »Crkva koja se želi učiniti lijepom i privlačnom kako blizima tako i dalekima«; 3. Crkva koja »izlazi iz tvrđave s nakanom da se osvoje i okupiraju strukture i mjesta utjecaja, traži se priključak elitama u društvu, a u govoru naviještanja osjeća se ideološki ton«. Takva Crkva nije spremna ni na dijalog. Kušar podsjeća da se Isus nije služio ni trijumfalističkim niti osuđujućim govorom.

Stjepan Kušar objašnjava kako je Crkvi »potreban jezik koji dira srce, prosvjetljuje pamet i potiče čovjeka da iskorakne preko sebe – radi Boga i radi čovjeka«, »jezik koji tumači, objašnjava, ide u dubinu evanđeoske poruke«, »bez osuda i prijetećih gesta, taj jezik izgrađuje i potiče, a poruka se vjere osjeća bliska srcu«. Koristi lijepu sliku kada kaže da treba »ispeći kruh govora koji dira i hrani srce i pamet«, ali navjestiteljski kruh riječi mora biti i »ukusan«. Za to je potrebno »brašno« (u smislu »administracije i profesorskih kabineta«), no Kušar upozorava da »ima mnogo mlinara, ali malo dobrih pekara...«.

Kao odličan primjer Kušar navodi jezik pape Franje »u kojem se osjeća solidarna Crkva koja nosi svakom čovjeku Božju poruku milosrđa i okrijepe, Crkva koja želi svijetliti svakome u svijetu svojim djelima i svojim riječima, usprkos svim svojim slabostima«. Upravo zbog toga Papina iskrena i topla jezika, jednostavnosti i spontanosti, zavolio ga je cijeli svijet, ne samo vjernici. To je i dokaz kako se može ući u svačije srce. Ali je i papa Franjo itekako svjestan problema s jezikom, govorom, diskursom te naviještanjem evanđelja u Crkvi. Zbog toga je velik dio svoje enciklike *Radost evanđelja (Evangelii gaudium, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2014.)* posvetio tomu s potankim naputcima poglavito svećenstvu. Važnost toga problema i Papinih uputa uočili su mnogi. Jedan primjer jesu vrlo jasno, pregledno i korisno dane pripreme za homiliju prema toj Papinoj pobudnici u knjizi *Jedno u Kristu. Ekumenska promišljanja i konkretni pastoralni poticaji* (Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2015.) autora Ivana Macuta. Teolog Macut sličan je pak s Kušarom, jer u toj svojoj knjizi ističe isto svagdašnjicu, obične stvari u njoj, zalažući se za življeni ekumenizam upravo u takvom jednostavnom, iskrenom okruženju čovjeka s čovjekom u običnosti,

izvan prigodničarskih susreta. A sve je to itekako važno za vjernički pûk koji se, nažalost, svega i svačega naslušao u predugim homilijama. Zanimljivo je spomenuti da je još prije koju godinu apostolski nuncij, nadbiskup Nikola Eterović rekao kako nedjeljna propovijed ne bi trebala trajati dulje od osam minuta!

Na kraju prikaza prvoga dijela Kušarove knjige – eseja o običnosti u svagdašnjici koja je itekako važna i iznenađujuće neobična, za što postoje uporišta u evanđelju – recimo da je ta običnost prožeta Duhom Božjim, čiji su plodovi ljubav, *blagost*... blag čovjek koji je u biti jak oslonac slabome čovjeku... *ljudskost* motivirana odozgo, a raste odozdo... »Duh je Sveti božanska snaga za ono *redovito* i *obično*, takva snaga koja čovjeku omogućuje da i ono redovito, ono obično u životu, čini na izvanredan način« (96).

Drugi dio knjige sadrži dvije podulje Kušarove studije o Vjekoslavu Bajsiću, u kojima temeljito analizira dio njegova djela, ali i života. To su: *Dijalog vode osobe, a ne sustavi ni doktrine. Prilog Vjekoslava Bajsića razumijevanju dijaloga*; te *Šloser i intelektualac*.

Prema Bajsiću, navodi Kušar, riječ dijalog počela se uporabljivati nakon Dugoga vatikanskoga koncila ponajprije za odnos kršćana i nekršćana, te kao ekumenski dijalog, ali se nije odnosila na unutarcrkveni dijalog u Katoličkoj crkvi. No jasno je da je dijalog potreban svuda, pa tako i u Crkvi i u društvu, te da je ta tema iznimno važna.

Što je dijalog i koje su mu karakteristike, vrlo jasno piše Kušar na temelju Bajsićeva teksta. Među ostalim navodi da je dijalog »razgovor čovjeka s čovjekom o bitnim interesima čovjeka radi njega samoga«; »komunikacija različitih«. Osobi treba biti stalo do druge osobe; važna je zrelost osobe. Dijalog je put. Dijalog nije polemika, nego zahtijeva suzdržavanje od suda nad čovjekom. »Stvaran dijalog nužno mijenja sugovornike.«

U današnje vrijeme riječ dijalog često se upotrebljuje, premda pravi dijalog nije, nažalost, uvijek ostvaren. O važnosti i aspektima dijaloga pisao je i papa Franjo u već spomenutoj enciklici *Radost evanđelja*, i to poglavito kao doprinos miru. Upravo u tome području, simbolično rečeno, dijalog je dobio Nobelovu nagradu za mir. Naime, 2015. godine ta je nagrada pripala Nacionalnom kvartetu za dijalog iz Tunisa. Njima je uspjelo dijalogom, mirnim putem, riješiti ono što nije drugim zemljama u njihovu okruženju. Oni su uspjeli ostvariti mudrost dijaloga – važna sintagma koju je uporabio fra Bono Zvonimir Šagi prigodom primanja odličja Reda Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića za osobite zasluge, među ostalima i za ekumenizam – što znači da se unatoč svim razlikama narodâ, mora naći ono što je dobro za sve.

Dijalog nema alternativu, jer »drugog puta nema«, da parafraziramo naslov knjige fra Tomislava Janka Šagi-Bunića.

Posljednji Kušarov tekst *Šloser i intelektualac* pun je metafora pomoću kojih opisuje Vjekoslava Bajsića kao čovjeka i znanstvenika. Navodi i Bajsićeve posljednje riječi iz oporuke: »Teško je biti po naravi šloser, a baviti se duhovnim

poslovima.« Šloser je bravar, pa je to glavna metafora koju Kušar primjenjuje analizirajući Bajsićevo filozofsko i teološko promišljanje. No Bajsić je doista volio mehaniku i popravljati razne predmete, a bliske su mu bile i prirodne znanosti, pa i »zoologija« čovjeka. Stjepan Kušar među ostalim navodi da su ga resile skromnost, iskrenost, nada, rad, dijalog... te riječi: »Samo Bogu čast i slava!«

Na kraju knjige navedene su publikacije u kojima su sabrani najvažniji tekstovi Vjekoslava Bajsića uz cjelovitu bibliografiju njegovih radova i radova o njemu do 2003. godine. A na Bajsićeve tekstove i knjige uvijek je dobro ponovno se vraćati i iščitavati ih, kao i na Kušarove, naravno.